

УДК001.18/19

Л.Ф. МАРАХОВСЬКИЙ, І.М. КОЗУБЦОВ

ФІЛОСОФСЬКІ ВАРІАНТИ РОЗВИТКУ ПІРАМІДИ НАУКОВОЇ КАРТИНИ СВІТУ ЗНАТЬ XXI СТОЛІТТЯ

Мараховський Леонід Федорович – доктор технічних наук, професор, професор кафедри Державного економіко-технологічного університету транспорту.

Козубцов Ігор Миколайович – кандидат технічних наук, професор Російської Академії Природознавства, провідний науковий співробітник Наукового центру зв'язку та інформатизації Військового інституту телекомунікацій та інформатизації Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут».

У науковій статті висвітлено достовірно ймовірні філософські варіанти розвитку піраміди наукової картини світу знань у XXI столітті. Отримані нові наукові знання необхідні вченим для майбутнього синтезу цілісної фрактальної динамічної наукової картини світу знань. Від вибору варіанти розвитку піраміди залежить майбутній етап розвитку інформаційного суспільства та можливість захисту дисертаційних робіт.

Ключові слова: наукова картина світу, варіант розвитку, фрактальна динамічна наукова картина світу знань, вчені, призма, міждисциплінарність.

В научной статье освещены достоверно вероятные философские варианты развития пирамиды научной картины мира знаний в XXI веке. Получены новые научные знания необходимые для ученых для будущего синтеза целостной фрактальной динамической научной картины мира знаний. От выбора варианты развития пирамиды зависит будущий этап развития информационного общества и возможность защиты диссертационных работ.

Ключевые слова: научная картина мира, вариант развития, фрактальная динамическая научная картина мира знаний, ученые, призма, междисциплинарность.

At the scientific article the credible philosophical variants of development of pyramid of scientific picture of the world of knowledges are lighted up for certain in XXI age. New scientific knowledges are got necessary for scientists for the future synthesis of integral fractal dynamic scientific picture of the world of knowledges. From a choice variants of development of pyramid the future stage of development of informative society depends that possibility of defence of dissertation works

Keywords: scientific picture of the world, variant of development, fractal dynamic scientific picture of the world of knowledges, scientists, prism, interdisciplinary.

© Л.Ф. Мараховський, І.М. Козубцов, 2013

Постановка проблеми. За останнє десятиліття наука та освіта зазнали істотного реформування. На пострадянський простір поширилась європейська освітня та наукова інтеграція у вигляді Болонського процесу. Він передбачає створення єдиного інформаційного простору, нерозривною складовою якого є освіта і наука. Процеси інтеграції торкнулися і наукових досліджень, стираючи межі між науковими напрямками, спеціальностями та науками. Все більше домінуючими стають міждисциплінарні дослідження, які вже нелегітимно правомірно проводити без створення міждисциплінарних консолідацій, призм [1]. Розуміючи неминучість інтеграційних процесів у суспільстві в рамках Болонського процесу, пропонується змінити і систему підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації. Потрібно формувати дослідників з міждисциплінарною науково-педагогічною компетентністю. Тільки такі дослідники спроможні компетентно проводити наукові міждисциплінарні дослідження та ідентифікувати отримані наукові результати у відповідності до існуючої наукової картини світу (НКС) згідно з Переліком наукових спеціальностей [2]. Без реформування Переліку [2] шляхом впровадження міждисциплінарної галузі знань або спеціальності [3]

майбутні наукові пошуки все відчутніше відчують ускладнення ідентифікації наукового результату. Існуюча практика бібліографічного розподілу міждисциплінарного результату вже не задовольняє умови оригінальності, а навпаки вносить плутанину.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблематика філософії міждисциплінарних досліджень різностороння та широка, про що свідчать запити в пошуках Google, Yandex, Rambler. Цілісності та доступності до наукових праць, безумовно, сприяло системне запровадження Будапештської ініціативи відкритого доступу [4]. Так у роботі [5] відзначається, що філософія не має свого особливого змісту; вона лише приводить узагальнений систематичний порядок усіх наук, тобто класифікацію або ієрархію наук [6], яку синтезував Огюст Конт [7]. Бібліотечно-бібліографічна класифікація наук уже не вирішує проблеми класифікації складного міждисциплінарного результату дослідження.

Г.Г. Малинецький у роботі [8] не піддає сумніву, що в XXI столітті наука характеризуватиметься міждисциплінарністю. Вирішення багатьох ключових наукових, технічних, соціальних, екологічних проблем, сам вибір шляху в майбутнє потребують спільних зусиль, творчості, взаємної підтримки

природників, гуманітаріїв, математиків, інженерів, викладачів, експертів, керівників. Час «вузьких фахівців», «технічних рішень» минає. Такої думки і Е.А. Солодова [9]. Над проблемою цілісності НКС зіткнувся в своїх працях А. Ейнштейн [10].

Мета дослідження – освітити науковому суспільству достовірно ймовірні філософські варіанти розвитку піраміди наукової картини світу знань у XXI столітті.

Виклад основного матеріалу. Для об'єктивності розгляду піддослідного питання застосуємо міждисциплінарну призму [11]. Нами встановлено, що існуюча НКС у вигляді наукової піраміди гальмує і не уможлиблює проведення міждисциплінарних досліджень, оскільки вона не узгоджується з цілісною НКС та науковою філософією.

Процес диференціації наукового знання почався вже тоді, і єдина наука розгалужується на науки про природу, про суспільство, математику і філософію. Математика, займаючи особливе місце в системі наук, пов'язана з природознавством пізніше, ніж з суспільними науками, і тому в багатьох випадках її можна розглядати разом з ними. З виникненням філософії і перших спроб підсумовування наукових знань з'явилася необхідність в систематизації і класифікації наукових знань. Перші спроби зробили філософи Демократ, Платон і Аристотель. Класифікація розділів науки Аристотелем на фізику (природа), етику (суспільство) і логіку (мислення) проіснувала дуже довго [12, 13] аж до сучасної класифікації наук, яку заклав А. Сен-Симон, тоді О. Конт в XIX ст. систематизував його ідеї і склав «енциклопедичний ряд» основних наук, розташувавши їх у порядку зменшення абстрактності [14].

Спираючись на лінійний принцип розвитку і вважаючи, що його класифікація задовольняє принципам порядку і прогресу, Конт вибудовував своєрідні сходи наук (див. рис. 1) відповідно до зростаючої складності і ступеня спільності (математика – астрономія – механіка – фізика – хімія – фізіологія – соціологія).

Рис. 1. Наукові сходи (систематизовані ідеї Сен-Симона).

Класифікація носила одночасно і прагматичний характер, оскільки ставила завдання показати, в якій послідовності слід вивчати науки. І хоча класифікація за О. Контом, побудована за принципом координації, була піддана критиці як його сучасниками (Г. Спенсер), так і в пізніші періоди, проте в історичному відношенні вона є одна з перших систематичних вдалих спроб побудови єдиної НКС. Розгляд ієрархічної градації наук дозволяє правильно осмислити майбутнє кожної науки, її

можливості, цілі і завдання. Більш того, намічаються напрямки та особливості розвитку пізнання загалом і місце в ньому людини.

Еволюцію наук стисло описують дослідники [15, 16]. В давнину існувала єдина нерозчленована (дифузна) наука, яка вивчала весь світ в цілому, відбиваний нею в дифузному стані. Згодом настає стадія диференціації наук через їх відокремлення: кожна окрема наука мала тільки один свій власний предмет, причому таке однозначне співвідношення існувало для всіх п наук, отже, k раз. Так був здійснений принцип сепаратності і функціональності. Далі приходять час інтеграції наук за допомогою їх дифузності. Тут реалізується принцип комплексності і субстратності: по-перше, один об'єкт вивчається одночасно п науками; по-друге, одна і та ж наука вивчає т різних об'єктів, причому така ситуація повторюється незліченну безліч разів, оскільки число об'єктів, що вивчаються, практично безмежне. Нарешті, прогнозується, що єдина наука майбутнього вивчає (глобально) весь світ, у всіх його проявах, при цьому приватні і комплексні науки зберігають у ній хоча і підпорядковане, але відносно самостійне місце, що зображається у вигляді крапок усередині білої смуги (див. рис. 2).

У результаті розвитку кожної з наук об'єкти, які ця наука може ефективно досліджувати, стають все більш складними. Фізика освоює прикордонні галузі хімії, хімія – біології. Так, хімічна фізика пояснила періодичний закон, природу хімічного зв'язку. Біологічна хімія досліджує обмін речовин у живих організмах, наблизилася до розкриття пристрою і механізму дії генетичного коду.

З часом наукова сходинка наблизилася нас до існуючої НКС. Отже, історичний розгляд філософії як науки, що досліджує основні закономірності, дозволив нам помітити поступовий розподіл її на сучасні наукові напрями. Сучасна НКС налічує 27 наукових напрямів акумульованих в єдиному Переліку [2]. За складовими спеціальностями здійснюється захист дисертаційних робіт на здобуття вченого ступеня кандидата та доктора наук. Безперервний процес нових досліджень перенасичують спеціальності, потребують розширити межі НКС. Саме дослідження на стику наук, наприклад, розвиток кібернетики потребує фундаментальних знань з різних наук, техніки, педагогіки, психології, що, таким чином, утворюючи міжнаукові зв'язки породжується явище міждисциплінарності. Розуміючи неминучість визнання міждисциплінарної науки, Державна Атестаційна Комісія (ДАК) України задала вектор наукових пошуків у напрямі міждисциплінарної сфери здобувачам, аспірантам, ад'юнктам та докторантам. Здобувачі вченого ступеня масово почали шукати цю загадкову міждисциплінарну сферу. Однак досі Державна Атестаційна Комісія (ДАК) України не визнає і не заперечує наявності міждисциплінарної науки.

А як діяти досліднику у випадку, коли дисертаційна робота носить дійсно міждисциплінарний характер? Сучасні вимоги ДАК України не дозволяють захищати дисертаційну роботу такого характеру, в якій нерозривно переплітаються два або

більше наукових напрямів та спеціальностей.

Тоді за якою ж спеціальністю здобувач змушений подавати до захисту дисертаційну роботу у спеціалізовану Вчену Раду? Досі це питання не вирішено. Захист здійснюють за домінуючою спеціальністю, за якою спеціалізована вчена рада погодиться прийняти дисертацію до розгляду та захисту. Отже, рекомендації ДАК України щодо проведення міждисциплінарних дисертаційних робіт не реалізуємо належним чином. Отже, без реформування погляду на міждисциплінарність, як на окремий науковий напрямок, в Україні неможливо створити єдиний європейський науковий простір, передбачений Болонським процесом, а отже, і цілісної НКС. Унеможливлено формувати дослідників з міждисциплінарною компетентністю.

Докторські дослідження на відміну від кандидатських дозволяється подавати до захисту до спеціалізованої Вченої Ради кваліфікаційну міждисциплінарну роботу одночасно лише за кількома (зазвичай за двома) спорідненими спеціальностями одного наукового напрямку. Очевидно, що між цими спорідненими спеціальностями одного наукового напрямку слід розглядати як міждисциплінарні дослідження.

Автором у роботі [17] запропоновано узаконити ідею щодо внесення змін та доповнення до переліку наукових спеціальностей, за якими присвоюється вчений ступінь кандидата та доктора наук. Розглянемо нову парадигму сучасної філософії XXI століття. Вона буде в світлі рекомендованих міждисциплінарних досліджень. За майбутнім є внесення в перелік наукових спеціальностей, за якими здійснюватиметься присудження вченого ступеня кандидата та доктора наук за міждисциплінарною наукою. Цьому сприятиме і той факт, що спостерігається постійне стирання чітких граней між науковими спеціальностями та напрямками. Розглянемо чотири ймовірні варіанти з високою досто-

вірністю можливого розвитку парадигми.

Перший варіант – міждисциплінарна наука, як окрема галузь. Всесвітнє визнання міждисциплінарної науки науковим суспільством, як окремої науки. Міждисциплінарна наука в такому варіанті в зазначеному Переліку [2] стане 28. Дослідження, в якому задіяні міжнаукові зв'язки або результат дослідження, підготовлені до захисту (кандидатські, докторські) дисертаційні роботи будуть ідентифікуватися, як міждисциплінарні. В процесі ідентифікації результату міждисциплінарних досліджень рекомендовано застосовувати міждисциплінарну призму [11], а для захисту дисертаційних робіт рекомендується створювати тимчасові експертні вчені ради на прикладі консолідації [1].

Другий варіант – міждисциплінарна наука, як окрема спеціальність у кожній галузі наук. Він є найбільш ймовірним та легко реалізованим. Кожен науковий напрям галузь Переліку [2] доповнюється окремою міждисциплінарною спеціальністю. В табл. 1 наведено приклад для педагогічних наук, міждисциплінарні дослідження та зв'язки, зосереджені в міждисциплінарній педагогіці (шифр 13.00.11). В табл. 2 представлено фрагмент таблиці з переліку спеціальностей, за якими проводиться захист дисертацій у Російській Федерації [18] з проектною 13.00.10.

Такий варіант потребує додаткового узгодження законодавства щодо допуску дисертаційних робіт до захисту. Оскільки результат дослідження або робота може містити дві й більше наукові спеціальності, то очевидно за якою галуззю подавати дисертацію до захисту. Досі вибір за спеціальністю залишається за домінуючою ознакою, тобто галузь спеціальності, що має більший відсоток. Важливо чітко обумовити цей домінуючий відсоток. Домінуючий відсоток можна визначити із міждисциплінарної матриці зв'язності. Зауважимо, що між будь-якими науковими напрямками (гранями) від-

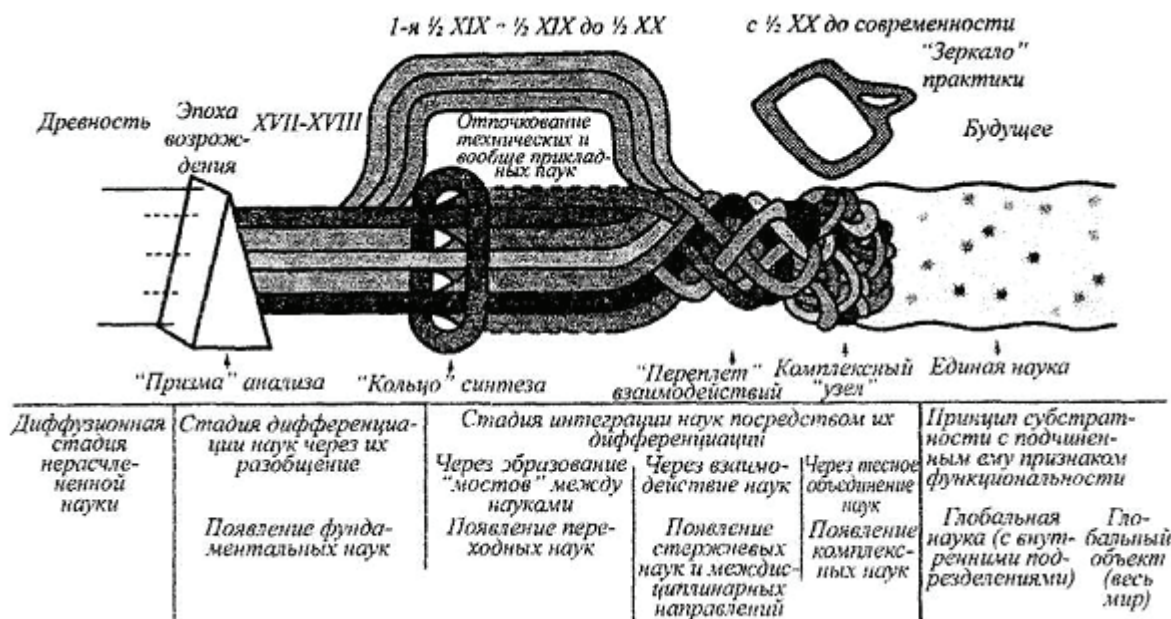

Рис. 2. Идея прототипу зародження міждисциплінарних досліджень [15].

сутня чітка границя. Вона є не чітко визначеною зоною навіть між групою спеціальностей однієї галузі науки. Отже, існує перехідна міждисциплінарність всередині однієї галузі науки. Даний варіант не в повній мірі визнає міждисциплінарну науку, як окрему науку, однак наочно підтверджує існування міждисциплінарної перехідної сфери.

Таблиця 1.

Фрагмент таблиці з переліку спеціальностей, за якими проводиться захист дисертацій в Україні

Шифр	Галузь науки, група спеціальностей, спеціальність	Галузь науки, за якою присуджується науковий ступінь
13	ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ	
13.00.01	Загальна педагогіка та історія педагогіки	педагогічні
13.00.02	Теорія та методика навчання (з галузей знань)	педагогічні
13.00.03	Корекційна педагогіка	педагогічні
13.00.04	Теорія і методика професійної освіти	педагогічні
13.00.05	Соціальна педагогіка	педагогічні
13.00.06	Теорія і методика управління освітою	педагогічні
13.00.07	Теорія і методика виховання	педагогічні
13.00.08	Дошкільна педагогіка	педагогічні
13.00.09	Теорія навчання	педагогічні
13.00.10	Інформаційно-комунікаційні технології в освіті	педагогічні
13.00.11	Міждисциплінарна педагогіка	міждисциплінарна

Таблиця 2.

Фрагмент таблиці з переліку спеціальностей, за якими проводиться захист у Російській Федерації

Шифр	Галузь науки, група спеціальностей, спеціальність	Галузь науки, за якою присуджується науковий ступінь
13	ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ	
13.00.01	Загальна педагогіка, історія педагогіки та освіти	педагогічні
13.00.02	Теорія і методика навчання та виховання (з галузей знань та рівнів освіти)	педагогічні
13.00.03	Корекційна педагогіка сурдопедагогіка і тифлопедагогіка, олігофренопедагогіка і логопедія	педагогічні

13.00.04	Теорія і методика фізичного виховання, спортивного тренування, оздоровчої та адаптивної фізичної культури	педагогічні психологічні
13.00.05	Теорія, методика і організації соціально-культурної діяльності	педагогічні
13.00.08	Теорія і методика професійної освіти	педагогічні
13.00.10	Міждисциплінарна педагогіка	міждисциплінарна

Третій варіант – стара наукова пірамідальна парадигма. Продовження науковим суспільством заперечення першого та другого варіантів і, взагалі, міждисциплінарної науки, як окремої науки. Очевидно, що філософія цієї пірамідальної парадигми стає всупереч євроінтеграційним принципам, які колегіально закладені в основі реформування сучасної освітньої концепції професійної підготовки вчених з міждисциплінарною компетентністю [19]. Залишення без зміни існуючої парадигми – це те ж саме, що відцуратися від впровадження Болонської хартії в Україні та заперечування міждисциплінарним дослідженням, унеможлиблює ідентифікацію результату дослідження, що носить складний міждисциплінарний характер. Отже, за такої парадигми неможливо реалізувати формування нового сучасного покоління дослідників у запропонованій моделі [20, 21], що володітимуть міждисциплінарною компетентністю. Зважаючи на активність та актуалізацію міждисциплінарних досліджень, останнім часом, можливо, вдасться подолати консерватизм ДАК України та здійснити кардинальну реформу по визнанню міждисциплінарної науки. Немає сумніву, що за міждисциплінарною наукою та дослідженнями майбутнє, як це висловлює Г.Г. Малинецький [8] та Е.А. Солодова [9]. Потрібен у науковому світі авторитетний лідер, що остаточно визначить варіант наукової піраміди. Таким напевно був учений, спеціаліст в галузі математичного моделювання, математичної фізики та обчислювальної математики, член-кореспондент АН СРСР Курдюмов Сергій Павлович [22].

Парадигма – це сукупність стійких і загально значимих норм, теорій, методів, схем наукової діяльності, що передбачає єдність у тлумаченні теорії, в організації емпіричних досліджень та інтерпретації отриманих даних [23]. Зміна часткових парадигм прискорює розвиток окремих наук і може приводити до зміщення границь між ними. Особливо важливим є оновлення загальнонаукової парадигми, вони приводять до зміни науки (драбини науки) в цілому.

Четвертий варіант – гуртування. З малою вірогідністю існує і четвертий варіант – гуманізації та технізації науки [24]. Суть його полягає в наступному. Наукові напрями умовно об'єднуються в групи: природничі (фізико-математичні науки, науки про землю, географічні тощо); гуманітарні (педагогіка, психологія, історія, філософія, політологія,

державне управління, економіка тощо); технічний (технічні науки, архітектура тощо); соціальні (соціологія, економіка, політологія); медичні (медичні науки, ветеринарія, фармакологія, біологічні тощо); формальні (кібернетика, логіка тощо). Такий синтез знову ж чимось схоже до наукової драбини.

Висновки. Кожен з розглянутих варіантів піраміди НКС по своєму цікавий. Однак від обраної парадигми буде залежати сучасна філософія наукової піраміди, яка формуватиме сучасну НКС у нових дослідників. При першому варіанті парадигми логічно формуватиметься світогляд на вчені ступені кандидата та доктора наук із запропонованого ідейного погляду [17]. Зважаючи, що і далі втрачатиметься чіткість між гранями наук, визначення долі міждисциплінарних досліджень потрібно вирішувати вже зараз.

Перспективи подальших досліджень у даному

напрямку належать наукознавству, що виконує координуючу роль у формуванні та розвитку науки, її провідну роль в цивілізаційному процесі. Отже, в теперішній час більше слід приділити уваги ключовій ролі міждисциплінарних досліджень та міждисциплінарній науці, які вплинуть на майбутнє людських взаємовідносин та долю всієї цивілізації.

Новизною даної роботи є створення сучасної НКС у вигляді наукової піраміди, яка гармонійно переплітається з обраним вектором євроінтеграції, підписаної Болонською хартією. Перший варіант повністю, а другий частково реалізує обраний напрям дисертаційного дослідження [25] в запропонованій перспективній міждисциплінарній аспірантурі [21], яка є економічно вигідною системою [20] в Україні в умовах європейської освітньої інтеграції.

Рецензент Осетрова О.О. – д.філос.н., проф.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Мараховський Л.Ф., Козубцов І.М., Масесов М.О. Міждисциплінарна академія наук (МАН), єдиний в Україні проект формування міждисциплінарної консолідації вчених // *Materiály VIII Mezinárodní vědecko-praktická konference «Efektivní nástroje moderních věd – 2012» – Díl 20. Pedagogika: Praha. Publishing House «Education and Science» s.r.o. – Stran 22 – 25.*
2. Про затвердження Переліку наукових спеціальностей МОНмолодьспорт України; Наказ, Перелік від 14.09.2011 №1057 // *Офіційний вісник України* від 17.10.2011 – 2011 р., № 78, стор. 215, стаття 2893, код акту 58517/2011.
3. Козубцов И.Н. Междисциплинарная область знаний – как новая научная специальность [Електронний ресурс] // *Междисциплинарные исследования в науке и образовании. – 2012. – № 1 Sp. – Режим доступа URL: http://www.es.rae.ru/mino/157-472.*
4. Будапештська ініціатива відкритого доступу (BOAI) [Електронний ресурс] Budapest Open Access Initiative – Режим доступу URL: <http://www.soros.org/openaccess>.
5. Классификация наук О. Конта [Електронний ресурс] – Режим доступа URL: <http://socio.rin.ru/cgi-bin/article.pl?id=1113>
6. Иерархия наук. [Електронний ресурс] – Режим доступа URL: <http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000004/st077.shtml>
7. Конт О. Курс положительной философии. В 6 т. СПб.: Гартье, 1900.
8. Малинецкий Г.Г. Чтоб сказку сделать былью... Высокие технологии – путь России в будущее. Изд. 2-е. – М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2012. – 224 с. (Синергетика: от прошлого к будущему. №58; Будущая Россия.) – ISBN 978-5-397-03545-3.
9. Солодова Е.А. Новые модели в системе образования : Синергетический подход. Учебное пособие // Предисл. Г.Г. Малинецкого. – М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2012. – 344 с. (Синергетика: от прошлого к будущему. №56; Будущая Россия.) – ISBN 978-5-397-02470-9.
10. Эйнштейн А. Влияние Максвелла на развитие представлений о физической реальности // *Эйнштейн А. Собр.науч.тр. Т.4. М., 1967. – С.136.*
11. Мараховський Л.Ф., Козубцов І.М. Міждисциплінарна призма на основі експертної системи // *VII Международная НК Современные достижения в науке и образовании. (25 августа -1 сентября 2012 г Опатия Хорватия) – Хмельницкий: Хмельницкий нац. ун-т, 2012. – ISBN 978-966-330-070-2. – [Електронний ресурс] – Режим доступа URL: http://www.iftomm.ho.ua/docs/Program_conf_Croatia2012.pdf.*
12. Философия для аспирантов: учебное пособие / В.П. Кохановский [и др.]. – 2-е изд. – Ростов н/Д.: Феникс, 2003. – 448 с. – (Высшее образование). – ISBN 5-222-03544-1.
13. Speziali P. Classification of sciences // *Dictionary of the History of Ideas. Vol. 1. P. 464.*
14. Степин В.С. Теоретическое знание. – М.: Прогресс-Традиция, 2003. – С. 54 – 98. – ISBN 5-89826-053-6.
15. Сосновский Л.А., Витязь П.А., Высоцкий М.С., Журавков М.А., Щербаков С.С. Об уровнях междисциплинарных исследований в механике // *Гармоничное развитие систем – третий путь человечества: Коллективная монография по материалам трудов 1-го Международного Конгресса (Одесса, 8 - 10 октября 2011 г.)* под ред. Э.М. Сорохо, Т.Н. Егоровой-Гудковой. – Одесса, ООО «Институт креативных технологий», 2011. – 395 с. – ISBN 978-966- 8888-03-9.
16. Кедров Б.М. О современной классификации наук (основные тенденции в ее эволюции) / Б.М. Кедров // *Диалектика в науке о природе и человеке. Единство и многообразие мира, дифференцы и интеграция научного знания. – М.: Наука, 1983. – С. 5-45.*
17. Козубцов И.Н. Место в перечне научных специальностей междисциплинарных диссертационных исследований в науке и образовании // *VI Международная НК Современные достижения в науке и образовании (20 – 27 мая 2012 г. Венеция Италия) – Хмельницкий: Хмельницкий нац. ун-т, 2012. – ISBN 978-966-330-070-2. – [Електронний ресурс] – Режим доступа: http://www.iftomm.ho.com.ua/docs/Program_conf_Cruise2012.pdf.*
18. Утверждена Приказом Министерства образования и науки Российской Федерации от 25 февраля 2009 г. №59 Номенклатура специальностей научных работников (в ред. Приказа Минобрнауки РФ от 11.08.2009 N 294).
19. Козубцов І.М. Євроінтеграційні принципи в основі реформування сучасної освітньої концепції професійної підготовки вчених // *Роль та місце психолого-педагогічної підготовки в професійному розвитку та становленні особистості сучасного фахівця в умовах євроінтеграції : матеріали Всеукраїнської НПК з міжнародною участю (Хмельницький, 19 – 20 квітня 2012 р.) / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Хмельницький національний університет, кафедра практич. психол. та педагог., Хмельн. обл. громад. організація «Центр сексуального та репродуктивного здоров'я». – Хмельницький: Хмельницький нац. ун-т, 2012. – С.131 – 133.*
20. Козубцов І.М. Освітня науково-педагогічна модель формування сучасного інформаційного суспільства // *15-й Ювілейний Міжнародний молодіжний форум «Радиоэлектроника и молодежь в XXI веке»: Збірник матеріалів форуму*

- Ч.6., (18 – 20 квітня 2011 р.) – Харків.: ХНУРЕ, 2011. – С. 198 – 199.
21. Козубцов І.М. Проблеми та перспективи розвитку сучасної міждисциплінарної аспірантури як економічної системи України в умовах європейської освітньої інтеграції // «Економіка, управління, фінанси: стан, проблеми та перспективи розвитку»: Мат. XI міжнародн.НК мол. вчених, аспірантів і студентів. Ч.2. – Донецьк: ДонНАБА, 2012. – С. 37 – 39.
22. Курдюмов Сергей Павлович [Электронный ресурс] Сайта С.П. Курдюмова «Синергетика» – Режим доступа URL: <http://spkurdyumov.narod.ru/Mikrofon.htm>
23. Керимов Т.Х. // Современный философский словарь. М., Бишкек, Екатеринбург, 1996. С. 357.
24. Классификация Наук // Энциклопедия современной эзотерики. Словарь терминов [Электронный ресурс] Сайт Лотоса – Режим доступа URL: <http://arion.ru/wiki/KlassifikacijaNauk>
25. Козубцов І.М. Філософія формування міждисциплінарної науково-педагогічної компетентності вчених // Наука и образование : сб. тр. Международный научно-методический семинар, 13 – 20 декабря 2011 г., г Дубай (ОАЭ) – Хмельницкий: Хмельницкий национальный университет, 2011. – С. 120 – 122. – ISBN 978-966-330-133-4.